УДК 81’247.45

Островська Л. С.,
канд. філол. наук, доцент, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРЦЕЛЬОВАНИХ СТРУКТУР

У статті розглядаються структурно-семантичні особливості парцельованих одиниць у писемній формі інформаційного стилю, окреслюються перспективи дослідження парцельованих конструкцій.

Ключові слова: *парцельована конструкція; парцелят; парцельована предикативна частина; парцельований член речення.*

Парцельовані конструкції є потужним виразним засобом стилістичного синтаксису. Сенс парцелювання єдиної синтаксичної структури «полягає в тому, щоб надати мовленню динаміки, щоб спеціально порушити звичні синтагматичні моделі з метою емоційного підкреслення, емфатичного виділення тих чи інших слів і словосполучень» [7, с. 174]. Виражальний потенціал та різновиди парцельованих конструкцій лінгвісти досліджують частіше всього на матеріалі текстів художнього (О. Александрова, С. Марич, Н. Плющ, О. Пономарів, В. Чабаненко та ін.) або публіцистичного (Г. Акімова, Т. Коновалов, Н. Конопленко, Л. Конюхова, В. Чабаненко та ін.) стилів.

Питання про парцельовані конструкції в писемному інформаційному мовленні є актуальним, оскільки інформаційний стиль відносно малодосліджений стосовно виражальних можливостей порівняно з іншими функціональними стилями – художнім, публіцистичним. Метою статті є розглянути різновиди та виражальні можливості парцелятів у текстах писемного інформаційного мовлення; окреслити перспективи дослідження парцельованих конструкцій.

Парцеляти описуються за типом парцельованої одиниці (член речення, предикативна частина, однорідні парцельовані члени речення і т. д.), а також характеризуються за функціями, які вони виконують.

Здебільшого характеризують два типи парцеляції в межах простого речення, ґрунтуючись на специфіці відношень компонентів синтаксичної конструкції: інтенсіональну (прогнозовану) і екстенсіональну (непрогонозовану) парцеляцію [1]. Парцеляція інтенсіональних компонентів структури речення об’єднує такі групи: підмет – присудок, присудок – додаток, присудок – обставина. Парцеляція екстенсіональних елементів вміщує всі різновиди атрибутивних компонентів, напівпредикативні конструкції, однорідні члени речення. Акцентується увага на тому, що більша зв’язаність інтенсіональних елементів у структурі речення стає причиною мовленнєвої актуалізації: досягається більше емоційно-експресивне й логіко-семантичне акцентування, більша стилістична виразність.

Охоплюючи структури монопредикативних і полипредикативних речень, А. П. Сковородников розмежовує такі парцельовані конструкції:

1) сильна парцеляція, за якої і базова структура і парцелят не мають структурної і смислової завершеності;

2) середня парцеляція, за якої або базова структура, або парцелят мають показник синтаксичної і семантичної завершеності;

3) слабка парцеляція, якої зазнають складні безсполучникові речення, у яких жодна з частин не передбачає іншу [7].

Парцелюватися можуть прості та складні речення. Парцеляція другорядного члена простого речення або предикативної частини складного речення розширює їхню інформаційну насиченість, інтенсифікує смислове значення неядерних компонентів речення, надає їм виразності [6, с. 70]. Парцеляти другорядних членів речення виступають доповненнями змісту структурно основного речення. Дуже схильні до парцеляції однорідні та відокремлені члени речення. Цьому сприяють їх відносна самостійність у реченнєвій структурі та особливості їх синтаксичних зв’язків [1, с. 529].

Досить активним є парцелювання складнопідрядних речень: *Особливий пріоритет – інфраструктура села. Бо на фоні зупинки у містах промислових підприємств, думаю, багато людей – хтось тимчасово, а хтось і на постійно – повертатимуться до своєї домівки, до батьків у село.* ***Щоб вижити в цей складний період*** (День, 03.02.2009) (підрядна частина мети) – наголошення на винесеній у парцелят інформації. *Зовсім недавно весь регіон потерпав від повеней.* ***Бо ліс вирубали*** (Високий замок 26.02.2009) (підрядна частина причини) – посилення значущості причини подій у головній частині.

Посилено виразною є конструкція з двома парцельованими підрядними частинами: *Дуже не вистачає в нашому суспільстві справді народного контролю.* ***Тож і гуляють «у тіні» мільярди доларів і десятки мільярдів гривень. Тож один може «просвистіти» за два дні десять мільйонів доларів, а в іншого немає десяти гривень, щоб прожити два дні*** (День, 14.10.2015) – однорідні супідрядні частини наслідку з лексичною анафорою виділяються більшим смисловим навантаженням, ніж базова частина. «Парцеляція кількох підрядних частин характеризується значним виділенням інформаційної площини останніх та її

актуалізації» [1, с. 528]. Парцелюватися може предикативна частина складної синтаксичної конструкції: *А коли вони не вміють або не хочуть працювати, тоді вчиняють галас, скандали, генерують конфлікти.* ***І не дають спокою ні собі, ні людям*** (Україна молода, 03.02.2010) – передача авторського ставлення.

Головні члени речення парцелюються дуже часто за наявності однорідності: *Принаймні значну частину промови підсудного займали цитати з Кримінального кодексу з його власними інтерпретаціями: що таке злочин, повторний і продовжений злочини (у пана Ігоря, за його висновком, злочин, якщо й був, – не повторний, як кажуть прокурори, а продовжений), що таке* ***мета*** *й* ***мотив*** *злочину. А також* ***умисел*** *– його, за зізнанням підсудного, не було точно* (Україна молода, 28.02.2014] – іронічного забарвлення висловленню надають вставлена конструкція і парцеляція однорідного підмета. Приклад однорідного парцельованого присудка маємо в наступному реченні: *Сидять Марії всю ніч.* ***Не нарікають*** (Світлиця, 27.02.2012) – розповідь автора така ж чітка й виважена, як і поведінка персонажів. *Вперше побачив цей колектив рік тому на святкуванні Дня міста. І* ***запам'ятав*** (Високий замок, 23.09.2013) – парцеляція однорідних присудків допомагає передати суб'єктивне враження мовця від побаченого. Ставлення до навколишньої дійсності в сусідній країні увиразнюється парцельованим однорідним присудком: *Везуть ліс, в основному, до Румунії. Хоча ця країна має такі ж, як і ми, лісові багатства Карпат. Але своє* ***береже*** (Галичина, 26.02.2015).

В аналізованих текстах інформаційного стилю різноманітно представлені парцельовані обставини, наприклад: *Катерина вирішила, що невдачі на любовному фронті пов'язані з її надмірною вагою, тож для покращення форм перестала їсти.* ***Зовсім*** (Україна молода, 17.05.2007) (обставина міри й ступеня дії); *Півроку тому «регіонали» вже пробували відправити її у відставку.* ***Безуспішно*** (День, 16.01.2013) (обставина способу дії); *Люди похилого віку, діти війни чекають від діючої влади чуйного ставлення до себе. Тим більше,* ***напередодні свята Перемоги*** (День, 08.05.2008); *Як бідкаються лікарі, донорської крові в Україні не вистачає. Причому* ***постійно*** (Україна молода. 14.06.2013) (обставини часу). Парцельовані обставини емоційно-експресивно насичують дію в базовій частині.

Спостерігаємо високу частотність уживання парцельованих однорідних обставин: *І, до речі, не тільки в цьому* ***відомстві. А й у сільгоспвиробництві, і у вугільній галузі...*** (Дзеркало тижня. Україна, 14.10.2015) (обставини місця). Парцельований дієприслівниковий зворот є частотним засобом стилістичного синтаксису в писемному інформаційному мовленні: *Ніколи ситуацію не доводили до такого принизливого для держави стану, коли чи не в прямому ефірі Президент з цього приводу проводить нараду й ставить завдання міністрові оборони й Генеральному прокуророві.* ***На весь світ розголошуючи, що відключено «стратегічні об'єкти» і потерпає система захисту від нападу з повітря. Тим більше, виходячи за грань дозволеного в питаннях національної безпеки і навіть режиму таємності*** (День, 03.02.2015) – парцеляти є своєрідними й дуже потужними виразними градаціями претензій мовця. *Єдина наша умова, яка випливає з особливостей газотранспортної системи, відновлення поставок газу в повному обсязі, необхідному для транзиту.* ***Включаючи й ті вісім відсотків технологічного газу, необхідні для прокачування газу*** (Дзеркало тижня 16.01.2014) – парцельований зворот деталізує умову, про яку йдеться в базовій частині. *Тільки в січні-лютому нам вдалося нарахувати до 200 вагонів лісу, які відправляють зі станції Чернівці.* ***Не зважаючи ні на свята, ні на будні*** (Високий замок, 26.02.2015) – парцелят емоційно конкретизує часовий параметр основної частини (*у січні-лютому*).

Трапляються випадки парцелювання додатків: *Коли високі державні чиновники працюють нормально і спокійно, тоді все в порядку.* ***І з державою, і з армією зокрема*** (День, 03.02.2015) – уточнення і поглиблення змісту непоширеної основної частини висловлювання (складнопідрядного речення). Широко представлені парцеляти однорідних додатків: *Ця книга, упорядником якої є дружина артиста п. Дарина Яремчук, зібрала* ***спогади*** *про Назарія Назаровича, його друзів, рідних, колег по мистецтву...* ***Розповіді*** *про гастрольні турне не тільки до Канади, а й до Чорнобиля (він співав ліквідаторам аварії на ЧАЕС), Афганістану...* (День, 23.09.2014) – парцельована одиниця значно деталізує фрагмент основної частини. *Розуміючи пріоритетність завдань оборони, ми підготували і прийняли урядове рішення, яким заборонили відключати від енергопостачання* ***військові об'єкти****, задіяні для цілодобового бойового чергування. А не якісь міфічні* ***«стратегічні об'єкти»****, про які говорять Президент і міністр оборони* (Дзеркало тижня. Україна, 03.02.2009] – парцелят надає висловленню дещо іронічного забарвлення, збільшує характер протиставлення. *Можливо, це історична подія, що сталася 8 грудня, бо ми відчинили двері* ***до розвитку*** *демократичних* ***процесів*** *в Україні.* ***До зняття корсета*** *у вигляді авторитарної системи, яка зухвало проявляла себе* (Високий замок, 23.12.2013) – парцелят метафорично пояснює те, про що йшлося в основній частині.

Малочастотною парцельованою конструкцією є висловлювання з однорідними означеннями, винесеними в парцелят: *А якось добрі люди привели* ***маленьку дитину. Дівчинку.*** [парцелят-прикладка] ***Голодну, завошивлену, зі слідами побоїв на блідому обличчі*** (День, 27.02.2012) – парцельована одиниця містить три однорідні означення, останнє є відокремленим поширеним. Писемній формі інформаційного стилю притаманне парцелювання відокремлених членів речення: *Спочатку неприємне. Україномовні студенти з регіонів (з Києва таких майже не було), відчуваючи якусь неповноцінність перед столичними, переходили на російську. Навіть* ***галичани*** (Україна молода, 17.04.2015 – парцельований відокремлений підмет посилює негативне здивування від інформації в основній частині.

Парцелювання прямої мови є рідкісним і нехарактерним для інформаційного мовлення явищем: *Потім до монастиря постукала молода жінка з малим хлоп'ям на руках.* ***«Прихистіть, бо загинемо»*** (Україна молода, 27. 02. 2014) – передача напруги, страждання, останньої надії. Якщо ж і трапляються парцеляти прямої мови, то вони є надзвичайно виразними.

Парцеляція часто вступає в конвергенцію (взаємодію) з іншими стилістичними прийомами, посилюючи їх прагматичний (впливовий) потенціал [4, с. 281]: *Людям остогидла гризня у верхах, остогид оцей морально-психологічний терор, який чиниться з дня в день – місяцями, навіть роками.* ***У двадцять першому, нібито найцивілізованішому столітті. У нібито ж незалежній, самостійницькій Україні, яка, як виявилося упродовж сімнадцяти літ, не вміє бути самостійною, шарахаючись, мов тріска в морі, від Москви до Вашингтона. Вимолюючи співчуття там, де лиш кілька років тому з відвертою чи приховуваною повагою, але зі щирим подивом констатували для себе відкриття: є така квітка свободи і демократії на планеті, ім'я якій – Україна*** (День, 14.10.2012) – потужної виразності наведеному висловленню надають побудовані за синтаксичним паралелізмом парцеляти, лексичні повтори експресивно забарвленого присудка й однорідні обставини на позначення тривалого проміжку часу в основній частині, парцелювання дієприслівникового звороту, оцінність тверджень, одночасність критичного та патетичного звучань висловлювання.

«Винесення повторюваної лексичної одиниці в парцелят підсилює його емоційну й логіко-емоційну наповненість, збільшуючи смислову виразність речення» [8, с. 121–122]: *Бо це є величезним кроком у* ***минуле****. Причому* ***минуле****, яке є, у свою чергу, спадщиною імперських періодів в історії України, коли Україна була поділена між великими сусідніми державами – між Оттоманською Портою, Московським царством, Речі Посполитою, Австро-Угорською імперією і т. д.* (День, 11.03.2015).

Аналіз й узагальнення виражальних настанов парцельованих одиниць у писемному інформаційному мовленні виявив, що найпоширенішою функцією парцелятів є описова: *Ще в жовтні я заявив про потребу запровадження для країни, якщо хочете, військово-економічного стану.* ***З іншою, більш ефективною системою управління державними ресурсами, із цілодобовим моніторингом доведення кожної бюджетної копійки до людини, до підприємства, до робочого місця*** (День. 03.02.2015]. Парцельовані одиниці містять зображення обставин дії, актуалізації окремих деталей: *Сідали за один стіл з міністром палива та енергетики, міністром фінансів і оперативно їх вирішували.* ***Спокійно, без галасу, без Президента і Генерального прокурора. Без телекамер*** (Дзеркало тижня. Україна. 03.02.2014). За допомогою парцелятів конкретизується зміст базової частини: *Занедбані почуття можуть призвести до найгіршого.* ***Навіть через рік після шлюбу*** (Високий замок, 11.03.2015). Вираження ставлення автора до висловленої ним думки може бути виразно парцельоване: *Кожна з Марій, а в миру – Настунь, Галинок, Василин, Олен, свідомо вибирала свій шлях.* ***Дорогу молитви, терпіння, праці і милосердя*** (День, 27.02.2015). Майже всі дослідники основною функцією парцелятів вважають надання мові смислових і експресивно-стилістичних відтінків, надання окремим членам висловлювання більшої смислової і емоційної ваги [6, с. 68].

У писемних текстах інформаційного мовлення виявлено парцеляти як членів речення, так і предикативних частин. Виразність тексту посилюється завдяки парцеляції однорідних і відокремлених членів речення. Парцелювання є економним засобом стилістичного синтаксису, оскільки посиленої виразності висловлювання набуває лише при членуванні на базову та парцельовані частини без залучення додаткових засобів мовної експресії. У випадках взаємодії з іншими стилістичними прийомами посилюються впливовість і виразність парцельованої конструкції. Дослідження парцелятів у писемному інформаційному мовленні має значний потенціал для вивчення типів та виражальних можливостей парцельованих конструкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис : [монографія]. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
2. Конопленко Н. Функціональне навантаження парцелятів-заголовків у газетній публіцистиці // Вісник Львівського ун-ту. – Серія Філологія. – Вип. 34. – Ч. ІІ. – Львів, 2004. – С. 330–336.
3. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. І. Конюхова; Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 1999. – 17 с.
4. Копнина Г. А. Парцелляция // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Под ред. М. Н. Кожиной ; члены редколлегии: Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта: Наука, 2006. – С. 279–282.
5. Марич С. М. Структурні і смислові особливості парцельованих речень // Українське мовознавство: Республіканський міжвідомчий збірник. – Випуск 15. – К., 1988. – С. 75–78.
6. Плющ Н. П. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису // Укр. мова і літ. в школі. – 1981. – № 1. – С. 68–71.
7. Сковородников А.П. О классификации парцеллированных предложений в современном русском литературном языке // Филологические науки. – 1978. – № 2. – С. 58.
8. Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови. – Запоріжжя, 2002. – 351 с.

Л. С. Островская,
Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАРЦЕЛЛИРОВАННЫХ СТРУКТУР

В статье рассматриваются структурно-семантические особенности парцеллированных единиц в письменной форме информационного стиля, определяются перспективы исследования парцеллированных конструкций.

Ключевые слова: *парцеллированная конструкция; парцеллят; парцеллированная предикативная часть; парцеллированый член предложения.*

L. Ostrovska,
Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF PARCELLING CONSTRUCTIONS

The article considers the structural and semantic features parcelling pieces of information in writing style, study outlines the prospects parcelling designs.

Syntax phenomenon parcelled actively manifested in ad texts is the result of the division sentence for several structures, with a view actual statements highlighting selected components, and the information load sentence structure will not change.

Among parcelled constructions for promotional texts consider it appropriate to distinguish the following varieties: 1) construction, in which parcelled – the word spreader; 2) construction, which parcelled – separated structure; 3) construction, which parcelled – predictive unit.

Parcelling in the text is important, since, serving as an information message, update some semantic components and thus extends the basic content of the sentence. Parcelled sentence informative expression increases, so that the objective content added subjectively emotional attitude expressed to the author. In other words, parcelled sentence often becomes the means of pragmatic-communicative function – the impact on consumers. In addition, has the effect of ease parcelled text gives it dynamism, conversational nature, expressive highlights the most significant component values of expression.

Keywords: *parcelling construction; partselyat; parcelling predicate part; parcelling the sentence.*

© Островська Л. С., 2016

Дата надходження статті до редколегії 26.05.2016 р.